

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sva prava pridržana. Dopuštenje za ponovno objavljivanje ovog sažetka dano je isključivo u svrhu uključivanja u HUDOC bazu podataka Suda.

© Office of the Representative of the Republic of Croatia before the European Court of Human Rights. All rights reserved. Permission to re-publish this summary has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

© Bureau de l'Agent de la République de Croatie devant la Cour européenne des droits de l'homme. Tous droits réservés. L'autorisation de republier ce résumé a été accordée dans le seul but de son inclusion dans la base de données HUDOC de la Cour.

SAŽETAK PRESUDE

ZHABLYANOV PROTIV BUGARSKE PRESUDA VIJEĆA OD 27. LIPNJA 2023. ZAHTJEV BR. 36658/18

*Razrješenje podnositelja s dužnosti potpredsjednika bugarskog parlamenta
zbog njegovih izjava i ponašanja
nije dovelo do povrede prava na slobodu izražavanja*

ČINJENICE

Podnositelj je bio političar, potpredsjednik Narodne skupštine (bugarski parlament), u koju je izabran kao zastupnik Bugarske socijalističke stranke (prethodno Bugarska komunistička stranka; dalje: BSP). Smijenjen je s mjesta potpredsjednika Narodne skupštine zbog sustavne zlorabe svojih ovlasti tijekom tri različita događaja za vrijeme njegovog mandata. Prvi događaj odvio se na plenarnoj sjednici Narodne skupštine na kojoj je razmatran prijedlog bugarske Vlade o ratifikaciji sporazuma između Bugarske i tadašnje Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije. Podnositelj je kritizirao način sklapanja i izričaj sporazuma navodeći da isti promiče doktrinu „makedonizma“, te je okarakterizirao sporazum kao „mrtvorodenče“, „izmišljotinu“ i kao pokušaj „jeftinog prevrtanja i trgovanja“. U drugom istupu, podnositelj je na plenarnoj sjednici Narodne skupštine prekinuo minutu šutnje predloženu radi odavanja počasti žrtvama komunističkog režima, i to osobito onima koje je bugarski „Narodni sud“¹ osudio na smrt ili dugotrajni zatvor. Tada je naveo da su krajem Drugog svjetskog rata takva suđenja održavana duž Europe radi procesuiranja saveznika Sila osovine, kao i da bi trebalo odati počast i žrtvama fašizma i članovima pokreta otpora. Treći događaj tiče se proglašenja BSP-a kojim je, *inter alia*, proglašeno da je „Narodni sud“ bio ustanovljen odlukom Savezničkih sila te da je predstavljao „nužnu i neizbježnu ratnu pravdu“. BSP se u kratkom roku udaljio od stavova izrečenih u proglasu. Podnositelj je zanijemao da je autor spornog proglašenja, ali je izjavio

¹ „Narodni sud“ je bio kazneni sud uspostavljen par mjeseci nakon državnog udara nove bugarske vlade predvođene pripadnicima komunističkog režima, a bio je ustanovljen radi procesuiranja vođa i saveznika prethodnog monarhističkog režima.

da se u suštini s slaže s istim. Ustavnu tužbu nekolicine zastupnika Narodne skupštine radi utvrđivanja neustavnosti smjene podnositelja, Ustavni sud Bugarske je odbio.

PRIGOVORI

Podnositelj zahtjeva je prigovorio da je njegova smjena s mjesta potpredsjednika Narodne skupštine zbog izraženih mišljenja dovela do povrede prava na slobodu izražavanja, predviđenog čl. 10. Konvencije.

OCJENA ESLJP-a

Nedvojbeno je da je podnositelj smijenjen s mjesta potpredsjednika Narodne skupštine zbog svojih izjava i ponašanja. Kada su u pitanju profesionalna zanimanja, poput sudaca, državnih odvjetnika, sveučilišnih profesora, odvjetnika, liječnika i sl., smjenjivanje, suspenzija ili odbijanje imenovanja na takva radna mjesta, povezano s izjavama obnašatelja takvih zanimanja ili kandidata, dosljedno se smatralo miješanjem u njihovo pravo na slobodu izražavanja (*Baka protiv Mađarske*² [VV], br. 20261/12, st. 149.-152., 23. lipanj 2016.). Takva radna mjesta uživaju određenu razinu stabilnosti ili su vezana za određeni mandat, a obnašanje takvih poslova je uvjetovano posjedovanjem određenih profesionalnih kvalifikacija. Zanimanje podnositelja zahtjeva u ovom predmetu bilo je političke, a ne profesionalne naravi. Politička zanimanja su suštinski nestabilna, te se njihovo obnašanje često ne temelji samo na posjedovanju određenih kvalifikacija, već i na posjedovanju i izražavanju stavova koji odgovaraju stavovima političke stranke kojoj pojedinac pripada. Stoga, načela koja se primjenjuju na profesionalna zanimanja nisu izravno primjenjiva i na politička.

Podnositelj je na mjesto potpredsjednika bugarske Narodne skupštine bio imenovan temeljem svoje pripadnosti političkoj stranci, te je kao takav mogao biti smijenjen u bilo kojem trenutku, odlukom o isključenju iz političke stranke koja nije trebala biti obrazložena. Obzirom na političku narav njegovog imenovanja, podnositelj nije mogao biti smijenjen po diskrecijskoj odluci parlamenta. Međutim, još uvijek je podlijegao odredbama Poslovnika Narodne skupštine³ temeljem kojih je mogao biti smijenjen prije isteka mandata, i to u dva slučaja: 1) zbog sustavne zlouporabe svojih ovlasti; i 2) zbog sustavnog neizvršavanja svojih dužnosti.

² Sažetak presude je dostupan na hrvatskom.jeziku.

³ Pravilom br. 5 st. 1. i 2. Poslovnika Narodne skupštine Bugarske iz 2017. je bilo određeno da potpredsjednici Narodne skupštine mogu biti razriješeni dužnosti prije isteka mandata ako:

1. daju ostavku (Pravilo br. 5 st. 1 (1));
2. trećina članova Narodne skupštine predloži njihovo razrješenje zbog: a) objektivne nemogućnosti obavljanja svoje dužnosti, b) sustavne zlouporabe svojih ovlasti i c) sustavnog neizvršavanja dužnosti unutar područja njihove nadležnosti (Pravilo br. 5 st. 1 (2));
3. parlamentarna skupina koja ih je imenovala predloži njihovu smjenu (Pravilo br. 5 st. 1 (3));
4. napuste parlamentarnu skupinu kojoj su pripadali ili su iz nje isključeni ili ta skupina prestane postojati (Pravilo br. 5 st. 2).

ESLJP je ostavio otvorenim pitanje je li smjena podnositelja zahtjeva predstavljala miješanje u njegovu slobodu izražavanja, jer čak i da je to bio slučaj, miješanje je bilo opravdano iz sljedećih razloga.

(i) *Zakonitost miješanja*

Bugarski Ustavni sud je detaljno obrazložio zašto je postupanje podnositelja zahtjeva opravdalo primjenu pravila Poslovnika Narodne skupštine o smjeni prije isteka mandata; osobito zbog izjave podnositelja o potrebi održavanja minute šutnje i za žrtve fašizma i pokreta otpora, te o proglasu BSP-a o „Narodnom sudu“. Nadalje, Ustavni sud je detaljno obrazložio „sustavnost“ podnositeljevog ponašanja, a kako je predviđeno Poslovníkom („sustavna zlouporaba svojih ovlasti“), stoga odluka Ustavnog, iako neuobičajena, nije bila ni proizvoljna ni očigledno protivna odredbi Poslovnika Narodne skupštine. Također, ESLJP je smatrao važnim da je ovo očito bilo prvi puta da je bugarski Ustavni sud razmatrao navedeno pravilo Poslovnika. Neupitno je da to pravilo Poslovnika nije bilo dovoljno jasno. Međutim, pravila o radu parlamenta neizbježno sadrže nejasne odredbe koje trebaju biti razjašnjene u samoj parlamentarnoj praksi (*Karácsony i drugi protiv Mađarske*⁴ [VV], br. 42461/13 i 44357/13, st. 126., 17. svibanj 2016.).

Sukladno navedenom, smjena podnositelja s mjesta potpredsjednika parlamenta je bila propisana zakonom.

(ii) *Legitimni cilj miješanja*

U odnosu na tvrdnje bugarske Vlade da je postupanje spram podnositelja bilo opravdano legitimnim ciljem zaštite javnog reda, ESLJP je istaknuo da čl. 10. st. 2. nije predvidio navedeni legitimni cilj. Međutim, prihvatio je da je podnositeljeva smjena težila zaštititi morala i prava drugih, te je naveo da su u svakom slučaju navedeni legitimni ciljevi prirodno povezani (*Müller i drugi protiv Švicarske*, br. 10737/84, st. 30., 24. svibanj 1988.).

(iii) *Nužnost miješanja u demokratskom društvu*

Teško je bilo opravdati mjere poduzete protiv podnositelja u odnosu na njegovu žestoku kritiku sporazuma između Bugarske i Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije. Oporbeni zastupnik ima pravo koristiti grubi jezik kada kritizira vladu i njezinu politiku. ESLJP je istaknuo da se izrazi kojima je podnositelj opisao navedeni sporazum ne mogu smatrati govorom mržnje ili protudemokratskim govorom. Obzirom da ju ni bugarski Ustavni sud nije uzeo u razmatranje pri donošenju svoje odluke, ESLJP je utvrdio da se navedenu izjavu ne može uzeti u obzir pri ocjeni nužnosti poduzetih mjera protiv podnositelja.

⁴ Sažetak presude je dostupan na [hrvatskom jeziku](http://hrvatskom.jeziku).

Izjava podnositelja u trenutku prije održavanja minute šutnje bugarskog parlamenta za žrtve komunističkog režima, a koja se odnosila na potrebu odavanja počasti i žrtvama fašizma, može se smatrati omalovažavanjem žrtava komunističkog režima i protivljenjem vrijednostima Konvencije, te zbog toga nije zaslužila povećanu zaštitu koja se inače pridaje izražavanju o pitanjima od javnog interesa. Bitno je napomenuti da je podnositelj spornu izjavu dao na dan obilježavanja žrtava komunističkog režima⁵, kao i činjenicu da je izjavu dao kao član političke stranke koja je sljednik vladajuće stranke iz vremena komunističkog režima i koja je imala najveću odgovornost pri stvaranju „Narodnog suda“. Prije davanja sporne izjave, podnositelj je održao govor u kojem je veličao političko nasilje u kojem je u prošlosti sudjelovala njegova stranka, ismijavao je zastupnika koji je predložio održavanje minute šutnje, kao i njegovu ocjenu „Narodnog suda“, branio je rad tog suda te omalovažavao sve ljude koje je taj sud osudio. Zaključno, podnositelj je održao govor prije održavanja minute šutnje bez da mu je dana riječ.

U odnosu na treći događaj, prešutno prihvaćen stav većine bugarskog Ustavnog suda je bio da je podnositelj autor spornog proglašenja o „Narodnom sudu“ BSP-a. Iako nije na ESLJP-u da govori o pitanjima čisto povijesnih činjenica (*Ždanoka protiv Latvije* [VV], br. 58278/00, st. 96., 16. ožujak 2006.), ocijenio je da je bitno da se analiza predmeta podnositelja usredotoči na ulogu „Narodnog suda“ u bugarskoj povijesti te kako se isti doživljava od pada komunističkog režima. „Narodni sud“ je bio ustanovljen radi suđenja navodnim počiniteljima retroaktivno i široko definiranih kaznenih djela, te je za vrijeme svog djelovanja osudio oko 11.000 ljudi, od čega skoro 2.700 na smrt. Mnoge osude tog suda su posljedično poništene jer su, *inter alia*, bile politički motivirane i nisu bile utemeljene na konkretnim dokazima. I Vrhovni i Ustavni sud Bugarske su rad tog izvanrednog suda ocijenili protivnim osnovnim načelima kaznenog prava i pravde, te su naveli da nije ispunjavao uvjete postupnog prava. Također, donesen je memorijalni zakon koji je osudio djelovanje „Narodnog suda“ kao sredstva političke odmazde. Sukladno navedenom, ESLJP je utvrdio da bi svako kategoričko i opće opravdanje djelovanja takvog suda bilo u suprotnosti s Konvencijom. Izjava podnositelja nije bila suptilna, nije bila dana u žaru trenutka, već je bila u pismenom obliku i po svemu sudeći sastavljena s namjerom, te je kao takva bila u suprotnosti s demokratskim vrijednostima i nije zaslužila pojačanu zaštitu.

Iako je prošlo više od sedamdeset godina otkad je djelovao „Narodni sud“, ne može se reći da su izjave o tom sudu u Bugarskoj čisto povijesne naravi, jer je vladavina represivnog režima s kojim je taj sud povezivan okončana puno kasnije. Obzirom na događaje u njihovoj novijoj povijesti, države koje su bile pogođene komunističkom represijom i zločinima imaju posebnu moralnu odgovornost udaljiti se od istih. Slijedom navedenog, odluka bugarskih vlasti o potrebi reagiranja na izjavu podnositelja nije se mogla smatrati neprimjerenom.

Smjena podnositelja s mjesta potpredsjednika Narodne skupštine bila je više preventivnog karaktera, nego usmjerena na samo kažnjavanje podnositelja. Iako mu je smanjena plaća, podnositelju nije ograničeno pravo na daljnje izražavanje svojih stajališta, ostao je zastupnik u

⁵ „Narodni sud“ je 1. veljače 1945. donio svoju prvu presudu.

parlamentu, te se ne može reći da je pretrpio ikakve druge dugotrajne posljedice. Sukladno navedenom, učinci njegove smjene su bili pretežito simboličke naravi.

Obzirom da je navodno miješanje u podnositeljevo pravo ocijenio nužnim u demokratskom društvu, ESLJP je utvrdio da nije došlo do povrede čl. 10. Konvencije.